

Малака Ошириш Таълим Тизимида Ислоҳотлар: Инновацион Ғоялар

*Педагогика фанлари доктори, профессор Ш. Э. Қурбонов
педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими бошқарув ҳамда
педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини
ошириш институти*

Л.Х.Гаффаров

*педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими бошқарув ҳамда
педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини
ошириш институти таянч докторанти*

Бугунги кунда профессионал таълим муассасаларида тайёрланаётган мутахассисларнинг назарий билими ва амалий тажрибаси-малакаси иш берувчининг талабларига, меҳнат бозорига рақобатбардошлилигига мувофиқ бўлиши талаб этилмоқда.

Давлат томонидан профессионал таълим тизимига қўйилаётган талабларни амалга ошириш **ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН**ни барпо этиш, давлатимизни дунё миқёсида ўз муносиб ўрнини эгаллашни таъминлаш, етук шахс, рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш олдимизда турган энг муқаддас, бажарилиши лозим бўлган вазифадир.

Ушбу мақсадда профессионал таълим тизимда етук касбкорликка эга бўлган, ривожланиб бораётган ишлаб чиқаришнинг ўрта бўғинли мутахассисларга бўлган эҳтиёжини ва талабларни қондира оладиган тизимнинг шаклланишида малака ошириш жараёнининг тубданянгилигини тақозо этмоқда.

Бу борада, албатта, ривожланган хорижий давлатларнинг тажрибаси, эришган ютуқларини чуқур ўрганиш, илмий тадқиқ этиш ва қўлланиш имкониятларини кўриб чиқиш лозимдир.

Таълим сифатини кўтариш, рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш учун авваламбор, профессионал-ўқитувчиларни, таълим усталарини тайёрлаш, уларнинг малакасини ошириш зарур вазиятларда қайта тайёрлаш, стажировкадан ўтказиш талаб этилади.

Ҳозирги кунда малака ошириш тизимининг ўрни, мақсади ва аҳамияти сезиларли даражада ўсди. Ишлаб чиқариш корхоналарининг талабгорлиги тубдан ўзгаради. Шу боис, биз янги малака ошириш тизимини жорий этишимиз зарур бўлади.

Профессионал таълим турида жорий этилаётган табақалаштирилган таълим тизими учун мос равишда таълим стандартлари ва тааллуқли таълим дастурларини яратиш “**дуал**” тизимини таълим жараёнига тадбиқ этишга қодир бўлган таълим тизими бошқарув ходимлари ва ўқитувчиларни малакасини ошириш давлат талабидир.

Бошқарув ходимлари, ўқитувчи ва касб-таълим усталарининг малакасини замон талабига етказмас эканмиз олдимизга қўйган мақсадларга эриша олмаймиз.

Таълим муассасаси нуфузи,рейтингини ошириш, дунё миқёсида тан олинishi, битираётган мутахассисларининг талабгорлиги (рақобатбардошлиги) ҳам бевосита фаолият кўрсатаётган профессор-ўқитувчиларнинг малакаси, илмий-амалий салоҳиятига бевосита боғлиқдир.

Олдимизда турган барча вазифаларни ҳам инобатга олган ҳолда айтиш лозимки, энг муҳим масала профессионал таълим тизимида рақобатбардош мутахассисларни тайёрлашда етук профессор-ўқитувчиларни талаб даражасида тайёрлаш лозим.

Мазкур масалани амалга оширилишида малака ошириш ва қайта тайёрлаш тизимининг барча ходимларини биргаликдаги ягона мақсаддаги фаолияти талаб этилади.

Малака ошириш таълим жараёнида **Массив очик таълим курсларини (MOOK) ташкил этиш**орқали юқори салоҳиятга эга (белгиланган индикаторлар асосида) педагоглар учун**дистанцион малакаошириш тизимини**жорий этиш;

профессионал таълими муассасалари раҳбар вапедагоглари малакасиниошириш вақайта тайёрлашнинг **янги**вертикал тизимини, яънитизим ходимларинингмалакаошириш жараёнида кутиладиганнатихабилан боғлаш, малака ошириш курсларига жалбэтишдан бошлаб,

тоифалар белгилашга қаратилган ягона тизимни жорий этиш;

малака ошириш тизимига раҳбар ва педагог кадрларни қабул қилинишида тингловчиларнинг **малака даражаси диагностикасини** амалга ошириш, диагностика натижасида етарли билимга эга бўлмаган соҳалар бўйича қўшимча **масофавий қисқа курслар** ташкил этиш;

касбий ўсиш вавустақил малака ошириш (портфолио) бўйича амалга оширилган ишлар билан уйғунлаштирилган ҳолда ҳамда диагностика натижаларини, кадрларнинг малака оширишга бўлган эҳтиёжини инобатга олиб **табақалаштирилган курслар ташкил этиш**. Курсларни ташкил этишда дастурларни танлаб олиш, индивидуаллик ва табақалаштириш имкониятларини олдиндан гуруҳларни шакллантириш асосида амалга ошириш;

касб-ҳунар коллежлари ҳамда ўқув-ишлаб чиқариш мажмуалари раҳбар ва педагог кадрлари малакасини ошириш вақайта тайёрлаш курслари ўқув режа ва дастурларини, ўқув-методик мажмуаларини доимий равишда янгилаш асосида такомиллаштириб бориш, дарслик ва ўқув қўлланмалар, **электрон ахборот таълим ресурслари ишлаб чиқиш;**

малака ошириш вақайта тайёрлаш таълим жараёнига **инновацион таълим ва ахборот коммуникация технологияларини** жорий этиш, ўқув машғулотларида семинар-тренинглар, Ахборот технологиялари ва бошқа **интерфаол** услубларидан кенг фойдаланиш;

тассарруфида касб-ҳунар коллежлари бўлган тегишли вазирлик, идораваташқилотлар билан ҳамкорликда малака ошириш натижалари асосида педагогларга **малакавий тоифалар** белгилаш тартибини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

малака ошириш курслари таълим дастурларини такомиллаштириш, таълим модулларини оптималлаштириш, модуллар бўйича ўзлаштиришни **баҳолаш тизимини** тубдан янгилаш, баҳолашнинг турли шакллари (тест, ассисмент, реферат, педагогик амалиёт, амалиёт ва бошқалар) қўллаш ва топшириқлар бўйича **баллар тўплаб** бориш асосида ташкил этиш;

малака ошириш ва қайта тайёрлашнинг самарали бўлган **“Устоз-шогирд”, “Якка тартибда баллар тўплаб бориш”, “Масофавий таълим”** шакл ва услубларини жорий этиш. Тизим ходимларининг **ишдан ажралмаган** ҳолда малака оширишини таъминлайдиган шакллардан кенг фойдаланиш;

педагогларнинг малака ошириш курсларини ўтиш оралиғида касбий ўсиш ва малакаларини ошириш шахсий режаларини жорий этиш ҳамда маълумотлар базасига киритилиши натижасида ходимлар портфолиосини шакллантириш. Узлуксиз малака оширишни йўлга қўйиш (**семинарлар, видеоконференциялар, масофадан ўқитиш, амалий машғулотлар ўтказиш, онлайн фикр алмашиш** ва бошқалар);

малака ошириш курслари учун **амалиёт базаларини яратишнинг меъёрий-ҳуқуқий асосини яратиш**, тааллуқли йўналишлар бўйича замонавий ишлаб чиқариш корхоналарини ва етакчи касб-ҳунар коллежларини **тренинг базалари** сифатида бириктириш. Амалиёт ўқитишнинг интерактив услубларидан фойдаланиш;

катта ёшдагилар таълимнинг меъёрий-ҳуқуқий, илмий-услубий асосларини ишлаб чиқиш, **андрогика тамойилларини малака ошириш ва қайта тайёрлаш ўқув жараёнига жорий этиш**, жойларда катта ёшдагилар таълимни ташкил қилувчи **“андроглар”** тайёрлаш;

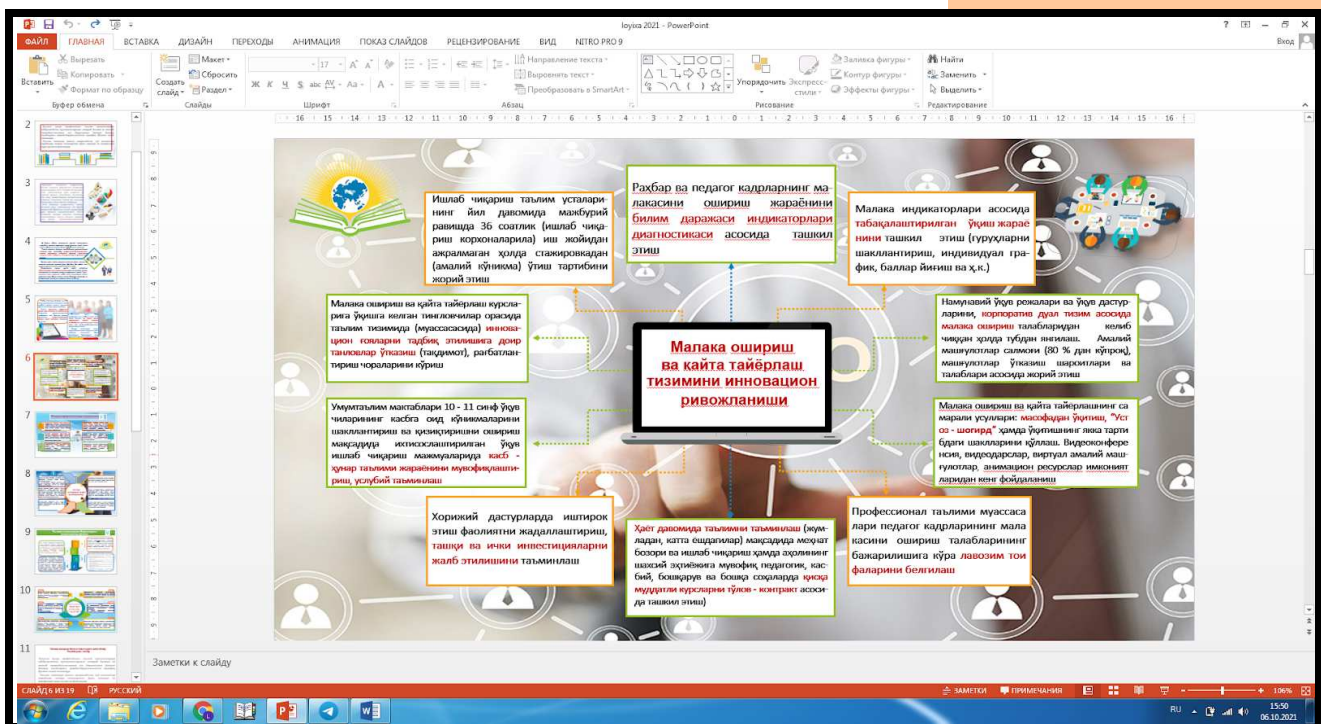
малака ошириш тизимини бошқаришда ҳамда таълим жараёнини ташкил этишда ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланиш ҳамда **электрон мониторинг ва назорат**

тизимини жорий этиш, тизимдаги педагог кадрларнинг ягона ахборот базасини шакллантириш ва уларнинг касбий ўсиш ва мустақил малака ошириш маълумотлари мониторингини юритиш;

Бошқарув кадрлар захирасини шакллантириш, мақсадли тайёрлаш ва жойлаштириш тизимини жорий этиш. Ижодий, фидойи ишчанлик ҳамда бошқарув фаолиятининг ўсиш босқичларини аниқлаган ҳолда педагогларнинг касбий карьерасини таъминлайдиган механизм ишлаб чиқиш;

- малака ошириш жараёнида **тажриба алмашиш**, жумладан, хорижий тажрибалардан кенг фойдаланган ҳолда таълим самарадорлигини ошириш, бунда интернет **ижтимоий тармоқлари** имкониятларидан мақсадли фойдаланиш;
- педагоглар малака ошириши натижадорлиги **тизимда салоҳиятли педагоглар салмоғининг кўтарилиши билан баҳоланади.** Педагоглар малака ошириш жараёни билан доимий равишда боғлиқликда бўлишлари талаб этилади. Дарс берадиган фан ва касбий компетенцияларини такомиллаштиришга бўлган эҳтиёжга мувофиқ мустақил равишда малака оширишлари лозимдир.

Бошқарув (раҳбар) ходимлар ва ўқитувчиларнинг малакасини ошириш жараёнини куйидагича (модул) тизимлаштириш мумкин:

Ўқитувчи фаолиятига доир инновациялар

Корпоратив фаолият олиб борадиган профессионал таълим муассасаларини ташкил қилиш, яъни тадбиркорликнинг турли вақилари ўзларининг талабидан келиб чиқиб касбий таълим бериш кўрсаткичларини ташкил этиш;

Профессионал таълим тизими учун касбий таълим усталарини тайёрлаш тизимини жорий этиш. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига бакалаврият тайёрлов йўналишлари бўйича касбий таълим усталарини тайёрлаш учун буюртмалар базасини шакллантириш;

Ўқитувчи талабани лойиҳалаш ва тадқиқот фаолиятига кўпроқ эътибор қаратиш, талабанин фаол ҳаётини ва касбий позициясининг шаклланишига олиб келадиган топшириқларни бериш механизмини жорий этиш;

Профессионал таълим муассасаларида фаолият юритаётган назарий фан ўқитувчилари ҳамда касбий таълим усталарининг иш самардорлигини рағбатлантириш механизмини тубдан қайта қўриб чиқиш;

Ўқитувчиларнинг ортқича қозғобозилин, ҳужжатларини тўплаш ишларидан озоқ қилиш ва фаолиятини даре машғулотларига тайёргарликка, талабалар касбий тайёргарликка масъулиятини оширишга қаратилган механизмини жорий этиш;

Профессионал таълим муассасаларида ўқитувчилари ҳамда касбий таълим усталарининг шахсий иш режасини ва ҳисобот дафтарини тарқиб ва мазмунини соддаштириш;

Таълим мазмунига доир инновациялар

а) Раҳбар ва педагог кадрларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимининг ўқув режа ва дастурлари тубдан ўзгартириш ва ўқув режаларининг модуллар бўйича баҳолаш тизимини жорий қилиш

б) Профессионал таълим касблар ва мухтассисликларнинг тубдан қайта ишланган таълим стандартлари тарқиб ва базавий намунасини ишлаб чиқиш;

Ишлаб чиқилган давлат таълим (тармок) стандартлари, малака талаблари, малака меърлари асосида намунавий ўқув режа ва дастурларни ишлаб чиниш. Бунда фан, техника ва ишлаб чиқаришнинг янги ютуқларини фанлараро алоқаларни, доимо янгиланиб турадиган касбий фаолият ахборотларини, меҳнат шaroитларини инобатга олиш;

Профессионал таълимга доир (ўқитиш мuddатидан катъий назар) "универсал" давлат таълим стандартларини (хаёт давомида билим олиш) ишлаб чиқиш;

Замонавий ўқув адабиётлари, методик қўлланма ва тавсиялар ўқув-электрон методик мажмуалар ва бошқа кўргазмалли куроллар, электрон ўқув ресурслар, инфографикалар яратиш;

Касбий компетенцияларни шакллантиришга қаратилган амалий машғулотларни ўтказиш методикаларини ишлаб чиниш, касбий фаолиятнинг турли йўналишларини камраб оладиган топшириқларни лойиҳалаштириш, бинар ва интеграцияланган дарслар ташкил этиш;

Профессионал таълим тизимда инновацияларни жорий этиш бўйича курслар, семинар вебинарлар ва виртуал лабораториялар ташкил этиш ҳамда ўқув-услуги қўлланма, йўриқномалар билан таъминлаш;

Таълим натижаларини баҳолашдаги инновациялар қўллаш

КХТ тизими кадрларини баҳолашни, яъни рекрутинг тизимини мукамал ишлаб чиқиш ва малака талабларини қатъий белгилаш. Таълим берувчилар ва таълим олувчиларга халқаро классификация асосида касбий малака талабларини белгилаш

КХТ муассасалари бошқаруви жараёнига халқаро сифат бошқаруви тизимини жорий қилиш. ISO (ИСО-международная организация по стандартизации) кадрлар тайёрлаш жараёни сифатини назорат қилади. Сифатни белгилаш "КИРИШ" ва "ЧИҚИШ" натижаларига асосланади

Таълим муассасалари ўртада рабатлини шакллантириш учун уларнинг фаолиятда рейтинг тизимини жорий қилиш ва фаолиятга қараб рабатлантириш тизимини ишлаб чиқиш. Бунда қуйидагиларга эътибор берини:

- Таълим олувчиларни иш берувчилар томонидан баҳолашни;
- Таълимга сарфланган харажатларини қолланилиши ва таълим сифатини мундуғлиги;
- Битирувчиларнинг ишга жойлаштирилиши ва уларнинг тоифаси кўтариллиши;
- Ҳудуд методини қўллашлар аргументлиги ва чоп қилинган публикациялар учун;
- "кириш"-чиқиш" кўрсаткичлари, баҳолаш алгоритминини ишлаб чиқиш;
- Таълим муассасасини молиялаштириш "индувмент" улуши (молиялаштириш манбаларининг турли хиллиги) мавжудлиги

Портфолини шакллантириш. Талабнинг якуний давлат аттестациясига киришига рухсат берилиши учун унинг портфолиосини шакллантириш. Портфолио битирувчининг умумий ва касбий компетенцияларининг шакллантирилганлик даражасини, бўлажак касбий фаолиятга тайёрлик сифатини баҳолаш имконини беради. Портфолио якуний баҳога таъсир кўрсатмайди, лекин бахс-мунозара вужудга келганда якуний баҳони қўйишда фойдаланилиши мумкин

Малака даражаси индикаторлари асосида малака ошириш жараёнини ташкил этиш

1-Босқич
Жойларда малака ошириш, қайта тайёрлаш ва захира кадрлар курсларига номзодларнинг таълим муассасаси ва шахсий эҳтиёжларига асосланб маълумотлар базасини шакллантириш

2-Босқич
Номзодларнинг ҳужжатлари (маълумотнома, сўровнома ва бошқалар) асосида ўрганиш ва электрон мониторинг базасидаги шахсий қайиш-типа кўришни (стаж фаолиятидаги шахсий ютуқлари портфолиоси, имкониятлари, ўқишга мотивация)

3-Босқич
Малака талабларига мувофиқ кадрлар салоҳиятини баҳолаш тест синовларини ўтказиш **Предметлар:**
1. Мустақил Ўзбекистоннинг ривожланиш тарихи
2. Мангиздий фикрлаш
3. Психологик диагностика

4-Босқич
Сўхбат:
а) Тайёрланадиган мутахассислик соҳаси, бошқарув маҳоратига эгаллиги, раҳбар ва шахсий фаолиятлар, ватанпарварлик, лидерлик мавзуларида;
б) таълим муассасасини инновацион ривожлантириш таслифлари

5-Босқич
Мазкур жараёнда диагностика натижаларига қўра етарли балл туълаганлар тингловчилар сафига тавсия этилади ва уларга малака ошириш белгиланади. Етарли балл туъламаганлар учун тегишли билим соҳасида қисқа муддатли курслар туълов-шартнома асосида тавсия этилади

6-Босқич
Ўтказилган босқичлар асосида тингловчилар рўйхатини шакллантириш, келгуси йил учун режа-дастурни тоифалар, йўналишлар ва айрим фанлар бўйича малака ошириш шаклларини кўрсатган ҳолда тасдиқлаш

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг "Профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" 2021 йил 26 февралдаги 106-сонли Қарори
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикасида касбий малакалар, билим ва кўникмаларни ривожлантириш миллий тизими фаолиятини ташкил этиш чоралари тўғрисида" 2020 йил 15 майдаги 287-сонли Қарори
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Малакаларни баҳолаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва меҳнат бозорини малакали кадрлар билан таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 31 декабрдаги ПҚ-4939-сонли Қарори
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сон Фармони
5. Ш.Қурбонов, Э.Сейтхалилов. "Таълим сифатини бошқариш"